

В. О. Старух,

Академія внутрішніх військ МВС України, м. Харків

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ, США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ВІЙСЬКОВИХ КЕРІВНИХ ДОКУМЕНТІВ)

Стаття присвячена дослідженню виражених через мову ціннісних орієнтирів військовослужбовців України, США та Великобританії. Матеріалом дослідження слугували військові керівні документи. Авторка виділяє інтернаціональні та національно-специфічні цінності зазначених в дослідженні країн.

Ключові слова: ціннісні орієнтири, військовий дискурс, інтернаціональні та національно-специфічні цінності.

Статья посвящена исследованию выраженных в языке ценностных ориентаций военнослужащих Украины, США и Великобритании. Материалом исследования послужили военные руководящие документы. Автор выделяет интернациональные и национально-специфические ценности указанных в исследовании стран.

Ключевые слова: ценностные ориентации, военный дискурс, интернациональные и национально-специфические ценности.

This article focuses on the research of value orientations of servicemen of Ukraine, the USA and Great Britain. The military guidance documents are the materials for the research. One more result of the research is the selection of international and specifically national values of the countries, mentioned in the research.

Key Words: value orientations, military discourse, international and specifically national values.

Вивченням цінностей, виражених через мову, займається один із напрямів лінгвокультурології – аксіологічна лінгвістика. Її ідеї активно розвивають такі вчені, як Н. Д. Арутюнова, С. В. Бабаєва, С. Вольф, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Т. А. Космеда, Т. Маркелова, Г. Г. Слишкін, Г. М. Солохіна, Ю. С. Степанов, Н. Шведова та інші. Мовне дослідження цінностей має не лише когнітивний, а й дискурсивний характер, оскільки саме в дискурсі повною мірою реалізується ціннісний потенціал концептів. Велика кількість робіт присвячена аналізу ціннісних орієнтирів у політичному дискурсі. Проте виражені через мову національні цінності у проекції на військовий дискурс майже не досліджувались.

Відомо, що чіткість, структурованість та регламентація відносин між званнями, яка зумовлює субординацію, становлять головну відмінність між військовим та цивільним дискурсом. Тож на перший погляд, військова комунікативна культура як професійний феномен має бути ідентичною у всіх країнах. Проте національні умови розвитку будь-якої країни, національний когнітивний досвід не може не відбитися на комунікативній субкультурі військових. Не є винятком і специфіка формування ціннісних орієнтирів, серед яких кожна країна обирає для себе найбільш пріоритетні. У проекції на військову сферу чітко визначення пріоритетних ціннісних орієнтирів сприяє становленню людини як військовослужбовця, гідного носити військову форму та погони. Недостатня кількість досліджень, спрямованих на виявлення ціннісних орієнтирів у військовому дискурсі, а також лінгвістичний контекст аналізу зазначеної теми дослідження зумовлюють **актуальність** нашої роботи.

Мета дослідження – виявити спільні й відмінні ознаки ціннісних орієнтирів військовослужбовців України, США та Великобританії на матеріалі військових керівних документів.

Передусім звернемося до аналізу базових понять дослідження, зокрема терміну *ціннісні орієнтири*.

Ціннісні орієнтири (англ. value orientations) – важливий компонент світогляду особистості або групової ідеології, який відтворює переваги та прагнення особистості або групи по відношенню до тих або інших узагальнених людських цінностей (добробут, здоров'я, комфорт, пізнання, громадянські свободи, творчість, праця тощо). У соціологічних концепціях ціннісні орієнтири нерідко трактуються як соціальні цінності, які «укладаються» в особистість в процесі її соціалізації і є головним фактором, що регулює, детермінує її мотивацію і, відповідно, поведінку. З іншого боку, саме формування ціннісних орієнтирів нерідко розглядають як головну мету та сутність виховання на відміну від навчання [1].

З метою виявлення ціннісних орієнтирів був проаналізований Статут внутрішньої служби Збройних Сил України [2], а також Army Core Values [3] (the USA) (Головні цінності армії США), Code of Conduct for Members of the United States Armed Forces [4] (Кодекс поведінки військовослужбовців Збройних сил США) та Values and standards of the British Army [5] (Цінності та критерії армії Великобританії). Ці нормативні документи є такими, що регулюють життя і діяльність військових зазначених країн.

У процесі аналізу названих документів виявлено загальнолюдські цінності, на які орієнтуються військові всіх країн. Яскравим прикладом тексту, що за своїм змістом містить як інтернаціональні, так і національні елементи, є текст присяги. Присяга є церемоніальною урочистою клятвою, яку дає кожний громадянин при вступі до лав військовослужбовців. Текст присяги містить головні настанови у несенні служби військовими. У трьох проаналізованих присягах актуалізуються загальнолюдські цінності: вірність, відданість своїй країні, що виражається такими лексичними одиницями: *уточисто присягаю ... завжди бути ... вірним і відданим* [2]; *I will bear true faith and allegiance* [3] (*Я продемонструю справжню відданість та вірність*); *I will be faithful and bear true allegiance* [5] (*Я буду відданим та продемонструю справжню вірність*). Чітко простежується орієнтованість на підкорення військовим наказам, яке є обов'язковим у військовій діяльності: *сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок, накази командирів* [2]; *will obey the orders of the President of the United States and the orders of the officers appointed over me* [3] (*буду підкорятись наказам Президента США та наказам офіцерів, призначених наді мною*); *will observe and obey all orders of her Majesty, Her heirs and successors, and of the generals and officers set over me* [5] (*буду дотримуватись та підкорятись усім наказам Її Величності*,

Її спадкоємців та наступників, генералів та офіцерів, призначених наді мною). Національні елементи присяги кожної країни зумовлюються головним чином державним устроєм. Так, наприклад, військовослужбовці України присягають на вірність Українському народові: *Я, (ПІБ), вступаю на військову службу і урочисто присягаю Українському народові* [2] (характерним є написання прикметника *Український* з великої літери, яке підкреслює, що саме народ є головною цінністю держави); військові США – Конституції США: *I, ..., do solemnly swear (or affirm) that I will support and defend the Constitution of the United States against all enemies, foreign and domestic* [3] (*Я, ..., урочисто присягаю (або урочисто заявляю), що я буду підтримувати та захищати Конституцію США проти ворогів, як внутрішніх, так і зовнішніх*); військові Великобританії – Її Величності Королеві, Її спадкоємцям та наступникам: *I, ..., swear by almighty God that I will be faithful and bear true allegiance to Her Majesty Queen Elizabeth the Second, Her heirs and successors* [5] (*Я, ..., присягаю під Всемогутнім Богом, що я буду відданим та продемонструю справжню вірність Її Величності Єлизаветі II, Її спадкоємцям та наступникам*).

Характерним для присяги Збройних сил України є відсутність релігійного елемента, що має логічне пояснення: в Україні релігія відділена від держави. У присягах британської армії та Національної Гвардії США такі рядки, як: *So help me God* [3] (тож допоможе мені Бог), *by almighty God* [5] (*Всемогутнім Богом*) свідчать, що релігія є невід'ємним фактором виконання військовослужбовцем свого обов'язку. Зауважимо, що в присязі британської армії врахована свобода віросповідання військового: якщо людина, яка не вірить у Бога, приєднується до лав британської армії, рядок релігійного змісту *by almighty God* змінюється на нейтральне *solemnly, sincerely and truly declare and affirm* (*урочисто, щиро та щиро заявляю і стверджую*).

Питанню вірності приділяється особлива увага. Цей аспект у присязі військовослужбовців України наголошується двічі за допомогою антонімічних виразів: *урочисто присягаю Українському народові завжди бути йому вірним та Присягаю ніколи не зрадити Українському народові!* [2].

Як вже було зазначено, кожна країна виокремлює ціннісні орієнтири, що є пріоритетними для військовослужбовців. Наразі наведемо приклади цінностей, зазначених у керівних документах України, США та Великобританії.

У відповідності до Статуту для військовослужбовців України [2] головними цінностями є: 1) **вірність**: *свято і непорушно додержуватися Конституції України та законів України, Військової присяги, віддано служити Українському народові, сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок*; 2) **хорообрість**: *бути хоробрим, ініціативним і дисциплінованим*; 3) **повага**: *поважати бойові та військові традиції, допомагати іншим військовослужбовцям, що перебувають у небезпеці, стримувати їх від вчинення протиправних дій, поважати честь і гідність кожної людини*. В Статуті української армії повага до військовослужбовців, старших за званням, займає особливе місце, на відміну від британської чи американської армії, де передує вираження поваги до людини як особистості; 4) **відданість**: *суворо зберігати державну таємницю*; 5) **ініціативність**: *вести бойові дії ініціативно, наполегливо, до повного виконання поставленого завдання*.

У Статуті також зазначено, що: *Військовослужбовці повинні постійно бути зразком високої культури, скромності й витримки, берегти військову честь, захищати свою й поважати гідність інших людей, зобов'язані завжди пам'ятати, що за їх поведінкою судять не лише про них, а й про Збройні Сили України в цілому*. Це положення спонукає військовослужбовців усвідомити, що кожен із них несе відповідальність за загальний імідж армії та країни. На відміну від української армії військовослужбовці Великобританії та США вже давно працюють над створенням власного іміджу, осмисливши сутність патріотизму.

Беручи до уваги той факт, що протягом довгого часу території США перебували під владою Сполученого Королівства, цінності армії цих двох країн багато в чому збігаються.

Для військовослужбовців США головними цінностями є [3]: 1) **loyalty** (*вірність*): *Bear true faith and allegiance to the U.S. Constitution, the Army, your unit and other Soldiers*. (*Нести в собі справжню віру та відданість Конституції США, армії, своєму підрозділу та іншим військовослужбовцям*); 2) **duty** (*обов'язок*); 3) **fulfill your obligations** (*виконання зобов'язань*); 4) **respect** (*повага*): *Treat people as they should be treated*. (Відноситися до людей належним чином); 5) **selfless service** (*самовіддана служба*): *Put the welfare of the nation, the Army and your subordinates before your own*. (*Ставити добробут нації, армії та підлеглих вище за свій*); 6) **honor** (*честь*): *Live up to Army values*. (*Жити у відповідності до цінностей армії*); 7) **integrity** (*чесність*): *Do what's right, legally and morally*. (*Діяти у відповідності до справедливості, закону та моралі*); 8) **personal courage** (*особиста відвага*): *Face fear, danger or adversity (physical or moral)*. (*Не лякатися зустрічі з страхом, небезпекою чи труднощами (в фізичному або моральному плані)*).

У США велика увага приділяється регламентуванню дій військовослужбовців у полоні. Так, у Кодексі поведінки військовослужбовців Збройних сил США розповідь ведеться від першої особи і головним є [4]:

– **готовність віддати життя на захист країни**: *I am prepared to give my life in their defense*. (*Я готовий віддати своє життя заради захисту своєї країни*);

– **вірність**: *If I become a prisoner of war, I will keep faith with my fellow prisoners*. (*Якщо я буду військовополоненим, я буду вірним своїм ув'язненим товаришам*);

– **моральна стійкість перед ворогом у полоні**: *I will accept neither parole nor special favors from the enemy*. (*Я не прийму дострокового звільнення або особливих послуг від ворога*);

– **приналежність до народу США, відповідальність, віра в Бога та країну**: *I will never forget that I am an American, fighting for freedom, responsible for my actions, and dedicated to the principles which made my country free. I will trust in my God and in the United States of America*. (*Я ніколи не забуду, що я американець, який борець за свободу, відповідає за власні дії та відданий принципам, які зробили мою країну вільною. Я буду вірити в свого Бога та у Сполучені Штати Америки*).

Для військовослужбовців британської армії характерними є такі цінності [5]: 1) *selfless commitment (само-віддане виконання обов'язку)*: *Mates and mission first, me second.* (На першому місці – товариші та виконання місії, на другому – турбота про себе); 2) *courage (відвага)*: *Doing or saying the right thing – not the easy thing.* (Діяти або говорити так, як потрібно, а не шукати легкого шляху); 3) *discipline (дисципліна)*: *Doing things properly and setting the example.* (Виконувати завдання належним чином, демонструючи таким чином приклад); 4) *integrity (чесність)*: *Being honest with yourself and your teammates.* (Бути чесним з собою та товаришами); 5) *loyalty (вірність)*: *Support the army and your teammates.* (Підтримувати армійські порядки та своїх товаришів); 6) *respect for others (повага до інших)*: *Treat others as you expect to be treated.* (Відноситися до інших так, як би Ви хотіли, аби відносилися до Вас).

Отже, для військовослужбовців усіх трьох країн обов'язковими є національні ціннісні орієнтири. Специфічність військової сфери зумовлює той факт, що ціннісні орієнтири військових різних країн є переважно схожими. Можна виокремити спільні цінності, такі, як вірність, хоробрість, дисципліна, повага, служіння обов'язку. Ці елементи є інтернаціональними. Національна специфіка цінностей зумовлюється державним устроєм, місцем релігії у мовній спільноті, національним когнітивним досвідом.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у виявленні національних та інтернаціональних елементів у комунікативних стратегіях і тактиках військового дискурсу.

Література:

1. Мещеряков Б., Зинченко В. Большой психологический словарь [Електронний ресурс] / Б. Мещеряков, В. Зинченко. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/dict/22.php.
2. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України [Електронний ресурс]: Верховна Рада України; Закон, Статут від 24.03.1999 № 548-XIV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/548-14>.
3. Army Core Values [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.army.mil/values/>
4. Code of Conduct for members of the Armed Forces of the United States [Електронний ресурс] : Executive Order 10631, Articles I-VI. – Режим доступу: <http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/10631.html>.
5. Values and standards of the British Army [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9gyW5MV6tW0J:www.army.mod.uk/documents/general/v_s_of_the_british_army.pdf+&cd=11&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera.